

σις ἐσημειώθη, ἀφοῦ οἱ δι' αὐτὴν κανόνες ἦσαν κατάλληλοι δι' ὅλα τὰ εἶδη τῆς συγκινήσεως.

Εἰς τὴν κωμωδίαν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως διατηρεῖται ἐκ τοῦ ἀγῶνος τοῦ θετικοῦ κατὰ τοῦ ἀρνητικοῦ πρὸς δημιουργίαν ἐνὸς καλυτέρου κόσμου, ἐντὸς δὲ τῆς ἀρχῆς ταύτης κεῖνται καὶ αἱ παραβάσεις καὶ τὰ παραβατικὰ χορικά ἄσματα. Εἰς τὴν τραγωδίαν ἐπιβάλλεται ἡ δύναμις τῶν θεῶν. Εἰς τὴν κωμωδίαν δεικνύεται ἡ δύναμις καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τῶν θεῶν ἡ δύναμις ἀμβλύνεται μὲ τὴν Παρατραγωδίαν. Ἡ κωμωδία ἤσκησε τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἐντὸς τοῦ Ε' αἰ. ὡς μέσον δημοσίας κριτικῆς, ἡ ἐπιρροὴ δὲ αὕτη ἦτο εὐρυτάτη λαμβάνουσα δικαίωσιν ἐκ τῆς τάσεώς της πρὸς δημιουργίαν καλυτέρου κόσμου. Μὲ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἐνεργοῦ πολιτικοῦ βίου ἡ κωμωδία ἔχασε τὴν βᾶσιν τῆς ὑπάρξεώς της. Ὁ κωμικὸς ποιητὴς δὲν ἦτο πλέον ἐλεύθερος, διὰ τοῦτο καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς κωμωδίας ἀλλάζει. Ἡ τύχη παραλῦει τὴν δύναμιν. Ὁ οἰκιακὸς βίος θὰ παρέχη τὰ μέσα διακοσμῆσεως τῆς δραματικῆς δράσεως.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Landfester ἡ ἀνάλυσις εἶναι συστηματικὴ, ἡ διερεύνησις τῆς φιλολογικῆς ἐρεύνης πλήρης, ἡ κρίσις θεμελιωμένη καὶ τὰ συμπεράσματα ἀποχρῶντως ἡτιολογημένα καὶ πειστικά. Ἡ μελέτη ἐφώτισε λαμπρῶς τὴν ἔρευναν τῆς Παλαιᾶς κωμωδίας.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Δ. ΜΟΥΚΑΝΟΥ, Ὁ τρόπος τοῦ εἶναι τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, Ἀθήναι 1979, σελίδες 127.

Ἡ ὕλη τοῦ βιβλίου κατανέμεται εἰς τρία μέρη. Ἐκαστον τῶν δύο πρώτων μερῶν περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια, ἐνῶ τὸ τρίτον μέρος περιέχει τὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου Μ 1—3 τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους. Εἰσαγωγικῶς ὁ συγγραφεὺς τονίζει, ὅτι τὸ γενικώτερον πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ συναφῆς ἔρευνα εἶναι ὁ ὀντολογικὸς χαρακτήρ τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων (δηλ. τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων). Κιτόπιν ἀναφέρεται ἡ μέθοδος ἐρεύνης, ἥτις ἀκολουθεῖται, ὁ σκοπὸς καὶ ἡ θέσις αὐτῆς καὶ περιλαμβάνονται σκέψεις καὶ γνώμη σχετικαὶ πρὸς τοὺς εἰδητικὸς ἀριθμοὺς τοῦ Πλάτωνος, περὶ τῶν ὁποίων λαμβάνομεν γνώσιν ἀπὸ ἀριστοτελικὰ χωρία. Ἐκτίθενται πρὸς τοῦτοισ καὶ αἱ συναφεῖς ἀντιλήψεις διαφόρων προηγουμένων ἐπιστημόνων¹. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος μνημονεύεται ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀσυμμετρίας ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου (ἢ κατὰ τινας ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων) καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάπτυξις τῆς πλατωνικῆς ἀντιλήψεως περὶ τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων ὡς ἰδεῶν, καὶ γίνεται εἰδικώτερον ἀναγωγὴ πρὸς τοῦτο εἰς τὰ συναφῆ χωρία τῆς Πολιτείας (510 c — 511 a). Ἐπιτυχῶς ἀναφέρεται ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἡ διάκρισις τῆς ἐννοίας τῶν ὑποθέσεων εἰς τὰ Μαθηματικὰ κατὰ Πλάτωνα καὶ τοὺς συγχρόνους πρὸς ἡμᾶς ἐρευνητὰς τῶν ἀρχῶν τῶν Μαθηματικῶν. Ὡς ὑποθέσεις εἰς τὰ Μαθηματικὰ ἡ Πλάτων ἐννοεῖ τὰς ἀναποδείκτους ἀρχὰς τούτων, δηλαδὴ τὰ ἀξιώματα, ὡς ὠνόμασεν

1. L. Robin, J. Stenzel, E. Frank, H. Cherniss, O. Becker, Th. Heath, A. Wedberg, Ch. Mugler, van der Waerden, A. Szabó.

αὐτὰς βραδύτερον ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀναλ. ὕστ. Α 10, 76 a, 31—34). Ὁ Πλάτων προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ διαλεκτικὸς τρόπος σκέψεως ὀδηγεῖ ὅπως καὶ ὁ μαθηματικὸς τρόπος εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ νοητοῦ εἴδους. Οἱ μαθηματικοὶ δύνανται νὰ ἀνεύρουν τὰ ὄντα, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιοῦσιν περαιτέρω ὀρθῶς αὐτὴν τὴν ἀνεύρεσιν καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν παραδίδουν τὰ πορίσματα τῶν ἔρευνῶν τῶν εἰς τοὺς διαλεκτικὸς πρὸς περαιτέρω ἔρευναν. Καταλήγουν δηλ. οἱ μαθηματικοὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ Ἀνυποθέτου, τὸ ὁποῖον ἀρμοδίᾳ νὰ ἐρευνησῆ εἶναι ἡ φιλοσοφία (σελίδες 40—47).

Ἀκολούθως ὁ συγγρ. ὀμιλεῖ περὶ τῆς ὄντολογικῆς «μεταξὺ - παρεμβολῆς» τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων κατὰ Πλάτωνα καὶ σημειώνει, ὅτι εἰς τὸ τέλος τοῦ 5' βιβλίου τῆς Πολιτείας τὰ εἶδη παίζουσι ἓνα ἰδιόρρυθμον διπλοῦν ῥόλον κατὰ τὴν διαίρεσιν τῆς περιοχῆς τοῦ νοητοῦ (σελ. 48), τὴν ὁποίαν δὲν διεσαφήνισεν ὁ Πλάτων, ὅταν ἔγραφε τὸ βιβλίον τοῦτο τῆς Πολιτείας. Συναφῶς πρὸς ταῦτα ἐκτίθενται μετὰ κριτικῶν παρατηρήσεων καὶ ἀντιλήψεις τῶν D. Ross (σελ. 50—54), H. Cherniss καὶ τῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης, H. Krämer, K. Gaiser (σελ. 55—62).

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον V τοῦ πρώτου μέρους τῆς πραγματείας ὁ συγγραφεὺς σημειώνει δύο βασικὰς συνεπειὰς τῆς ὄντολογικῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν Μαθηματικῶν, καθ' ἃς παρεσχέθη ἀφορμὴ εἰς τὸν Ἀριστοτέλη νὰ μετασχηματίσῃ τὸν τρόπον τοῦ εἶναι τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη τοῦ Ἀριστοτέλους στρέφεται ὄχι μόνον πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διατυπωθείσας σχετικὰς θεωρίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς θεωρίας τῶν διαδόχων τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἤτοι τοῦ Σπευσίππου καὶ τοῦ Ξενοκράτους.

Τὸ κεντρικὸν πρόβλημα κατὰ τὸν Δ. Μούκανον, κατὰ τὴν θεώρησιν τοῦ τρόπου τοῦ εἶναι τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων μεταξὺ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, εἶναι, ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸν Πλάτωνα τὰ μαθηματικὰ ἀντικείμενα θεωροῦνται ὡς ἰδέαι χρήσιμοι διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Φυσικῆς, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἡ τοιαύτη ἀποψις εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς εἶναι κατανοητὴ ἡ ἀντίθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τοὺς εἰδητικὸς ἀριθμοὺς τοῦ Πλάτωνος, καίτοι περὶ τούτων δὲν ἔχομεν τεκμήρια ἐκ τῶν Πλατωνικῶν Διαλόγων.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς πραγματείας ὁ συγγρ. τονίζει ὀρθῶς, ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τὰ μαθηματικὰ ἀντικείμενα δὲν ἀποτελοῦν οὐσίας καὶ ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ ἐξετάζωνται αὐτὰ καθ' ἑαυτά, χωρὶς νὰ συνδέωνται πρὸς τὴν γνῶμην, ὅτι ταῦτα εἶναι ἰδέαι ἢ ἀρχαὶ καὶ οὐσαὶ τῶν ὄντων. Πρὸς τούτοις δὲν ἀποκρούπει τὰς δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται κατὰ τὴν θεώρησιν τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τὰ μαθηματικὰ ἀντικείμενα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν ὡς χωριστὰ καὶ αὐθυπόστατοι φύσεις (Μετὰ τὰ φυσ. 10/6 b 12).

Ὁ Πλάτων, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης τῶν Μαθηματικῶν καὶ τὴν ἔρευναν τῆς θεωρίας τῶν Ἰδεῶν τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων, ἐνῶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐπεκτείνει τὰς ἐρεῦνας του εἰς τὰ πεδία αὐτά. Τὸ σημεῖον ἀναφορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ θεματοποίησις τῆς εἰδικῆς ἐπιστήμης τῶν Μαθηματικῶν, ἐνῶ τὸ σημεῖον ἀναφορᾶς τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἡ φιλοσοφία τῶν Μαθηματικῶν (σελ. 102). Τέλος τονίζεται, ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τοῦ τρόπου τοῦ εἶναι τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων «εἶναι μίᾳ συνέπειᾳ τῆς διαφερομένης πρὸς τὸν Πλάτωνα ὄντολογικῆς τὸν θεωρίας καὶ τῆς πραγματεύσεώς του μιᾶς τελολογικῆς Φυσικῆς» (σελ. 104—105).

Προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν ἀντιλήψεων τοῦ συγγραφέως σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον θεωρήσεως τοῦ εἶναι τῶν μαθηματικῶν ἀντικειμένων κατὰ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη πείθει περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων. Δὲν θεωροῦμεν ὑπερ-

βολὴν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὰ συμπεράσματα τοῦ Δ. Μούκανου εἶναι ἐμμέσως σύμφωνα πρὸς τὴν περίφημον θεωρίαν τοῦ Kurt Gödel Περὶ τυπικῶς μὴ δυναμένων ν' ἀποφασισθῶσι προτάσεων τῶν ἀρχῶν τῶν Μαθηματικῶν καὶ συγγενῶν συστημάτων (Über formal unentscheidbare Sätze der Principia Mathematica und verwandter Systeme, ἥτις ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1931.

Ὅπως εἶναι γνωστὸν ὁ Gödel διὰ τῆς θεωρίας του αὐτῆς κατέρριψεν ὡς ἀβασίμους τὰς θεωρίας τοῦ Δαβίδ Χίλμπερτ (David Hilbert), τὰς δημοσιευθείσας περὶ τὸ 1900, διὰ τῶν ὁποίων κατηγορεῖτο μετὰ 2200 ἔτη ἡ Γεωμετρία τοῦ Εὐκλείδου, καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἰσχύϊν τῆς Γεωμετρίας αὐτῆς καὶ γενικῶς τὴν ἀπαρασάλευτον ἰσχύϊν τῶν ἀρχῶν τῶν Μαθηματικῶν, ὡς ταύτας διετύπωσαν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

* * *

DIONYSIACA, **Nine Studies in Greek Poetry by former pupils presented to Sir Denys Page on his seventieth Birthday,** Cambridge University Library 1978, σελ. 203.

Εἶναι πολὺ εὐστοχος ὁ τίτλος *Διονυσιακά* διὰ τὸν πνευματικὸν ἔρανον τῶν ἐννέα καθηγητῶν ἐξ Ἀγγλίας, Σκωτίας, Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας, τὸν προσφερόμενον τιμητικῶς εἰς τὸν διδάσκαλόν των *Διονύσιον* (Denys) Page, τὸν διακεκριμένον ἑλληνιστὴν, ἐπὶ τῇ ἐβδομηκοστῇ ἐπετείῳ τῆς γεννησεώς του. Πρόκειται περὶ ἐννέα μελετῶν, ὧν δύο ἀναφέρονται εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Πινδάρου, τέσσαρες εἰς τὰ ἔργα τοῦ Αἰσχύλου, μία εἰς τὸν Σοφοκλέα καὶ δύο εἰς τὸν Εὐριπίδην. Τῶν μελετῶν τούτων προτάσσεται ἡ κατάλογος τῶν ἀπειραριθμῶν ἔργων καὶ βιβλιοκρισιῶν τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν δημοσιεύσεώς των ἀπὸ 1934—1978, αἱ δὲ μελέται εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.

1. W. S. Barrett. *The Oligaiithidae and their victories* (Pindar, Olympian 13; SLG 339, 310). Ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης ἐπιθυμῶν νὰ διαλευκάνῃ τὰς ἐν Ὀλ. 13 μνημονευομένας νίκας τῆς πολυνίκου Κορινθιακῆς οἰκογενείας τῶν Ὀλιγαϊθιδῶν διερευνᾷ συστηματικῶς τὸ κείμενον τῆς Ὠδῆς, περιέχον ὑπαινιγμούς διὰ τοὺς νικητὰς, καθὼς καὶ τὸ ἐπεξηγηματικὸν σχόλιον 58 b-c, τὸ ὁποῖον ἕμως ἐμφανίζει συγκεχυμένην συσχέτισιν τῶν μνημονευομένων καὶ ὑπονοουμένων προσώπων. Ἡ προσπάθεια τοῦ σ. ἀποβλέπει εἰς τὸ καθορῆσιν χρονολογικῶς τὰς σχέσεις συγγενείας τῶν μνημονευομένων ἐν τῇ Ὀλ. 13 νικητῶν καὶ νὰ διορθώσῃ τὰς συγκεχυμένας πληροφορίας τοῦ Σχολ. 58. Οὐσιώδη νέα στοιχεῖα ἀνευρίσκει εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Lobel τὸ 1967 δημοσιευθέντα POxy. 32. 263. Ἐκ τῶν 70 μικρῶν ῥακῶν τοῦ πατύρου τούτου δύο, τὰ fr. 21a καὶ 22 περιέχουν ἴχνη ὧδῆς εἰκαζομένης ὡς ἀνηκούσης εἰς τὸν Σιμωνίδην καὶ περιεχούσης ὕμνον νίκης τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀλιγαϊθιδῶν. Δι' εὐφυῶν εἰκασιῶν ὁ σ. δλοκληρῶναι τὰς συσχετίσεις καὶ διὰ τολμηρᾶς πωσ, οὐχὶ ἕμως ἀπιθάνου συμπληρώσεως τῆς φράσεως τοῦ σχολίου διὰ προσθέτου λέξεως ἀποκαθιστᾷ πλήρως τὸ δένδρον τῆς πολυνίκου οἰκογενείας τῶν Ὀλιγαϊθιδῶν ἐπὶ τρεῖς γενεὰς μὲ τὰ ὀνόματα τῶν νικητῶν.

2. C. Cagney. *Pindarica* Εἰς τὴν μελέτην ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τέσσαρα θέματα. Εἰς τὸ α', ἀναφερόμενον εἰς τὸν Πυθ. 1. στ. 50 ἐξ, ἀναζητεῖ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐν στίχ. 50 ἐξ. φράσεως *νῦν γε μὰν τὴν Φιλοκλήταο δίκαν ἐφέπων ἐστρατεύθη*. . Μετ' ἔρουναν τῶν γνωμῶν τῶν νεωτέρων κριτικῶν καὶ τῶν Σχολίων ἀναζητεῖ τὴν λύσιν